

Krkonoše skrývají ještě mnoho záhad.

*Badatel **Otto Štemberka** o Rýbrcoulovi i ztracených pokladech*

Badatel a publicista Otto Štemberka se už tři desetiletí věnuje duchovní krajině Krkonoš a Podkrkonoší. V rozhovoru přibližuje původ postavy Rýbrcoula, příběhy vlašských prospektorů i zapomenutá místa opředená legendami. Mluví také o tom, proč se tajemno neodehrává jen v horách, ale především v lidské mysli.

Rýbrcoul, respektive Krakonoš, je pro většinu lidí pohádková postava. Co o něm říkají archivní prameny?

Já se domnívám, že postava Rýbrcoula byla pravděpodobně do Krkonoš přinesena Vlchy, prvními prospektory, kteří sem přišli ve středověku hledat rudy, zlato a drahé kamení. Má své předobrazy v různých středoevropských pohoří (Habergeist, Cacodémon, severský Troll) a na počátku nebyl ničím jiným než ztělesněním Satana. Doslova ďábelská bytost s negativními konotacemi. Postupně však dostával i pozitivnější rysy. Jméno Krakonoš pak pochází až ze 20. let 19. století. Vymyslel ho divadelník Klicpera. A tento novodobý Krakonoš nakonec skončil jako ochránce hor a poctivých lidí, kteří v nich žili.

Čím si myslíte, že to bylo? Že se z ďábla postupně stával dobrý ochránce?

Představte si to psychologicky – přijdete do opuštěných hor, neustále se mění počasí, přicházejí povodně, padají laviny. Logicky to svádíte na někoho zlého, kdo se vám mstí. S postupným poznáváním hor, se vznikem cest, vybudováním množství bud a obhospodařováním krajiny zjišťujete, že s tou krajinou a podnebím můžete koexistovat. Tím se přirozeně mění i charakter bájných postav. Lidé začali hledat v nadpřirozenu spíš ochranu než nebezpečí. Víra, že může dojít k poškození ze strany Rýbrcoula, se ale tradovala ještě dlouho.

Zmínil jste, že má Rýbrcoul inspiraci v jiných kulturách. Čím je ten krkonošský specifický?

Rýbrcoul má jedno velké specifikum – byl proslulý. Zvěčnili ho Praetorius a Musäus, vyprávěly se o něm pohádky zapisované do knih, které se staly evropskými bestsellery. Krkonoše byly díky Rýbrcoulovi známé

po celé střední Evropě i dál. Zapustil kořeny v dnešním Polsku, tehdejším Prusku, v Německu, a dokonce až do Itálie. Všude tam se s ním můžeme potkat dodnes.

V zahraničí byl vyobrazován podobně jako tady, nebo se jeho podoba liší?

Samozřejmě existují krajová specifika, ale dá se říct, že duchové hor (Berggeisten) vládli živlům a uměli se převtělovat do různých podob: mnich, kohout, drak. To je obdobné od severu Evropy až po Tyrolsko.

Krkonošští bylinkáři – byli to léčitelé, nebo něco víc? Kde se jejich znalost bylin potkávala s magií?

Speciálně ti bylinkáři, kterým se říkalo laboranti, působili na dnešní polské straně hor v Karpaczi – říká se, že v době rozkvětu, tedy v 1. polovině 18. století, tam bylo až 200 laborantských domů. V Karpaczi se dokonce ustanovil cech laborantů, dostávali státní koncesí a museli skládat zkoušky. Kromě skutečné léčivé schopnosti svých bylin využívali i metod, které bychom dnes nazvali šarlatánstvím – do svých preparátů přidávali nejrůznější ingredience, z nichž mě nejvíc pobavila třeba sušená zmije.

To je skoro jako z pohádky.

Přesně tak. Uvádí se, že jejich preparáty se dovážely až do Anglie a laboranti dosahovali velkých zisků. O tom svědčí jejich honosné náhrobky v Miłkówě. Jejich věhlas ale dosáhl takových rozměrů, že se stali konkurencí klasické medicíny. Začal tlak na pruského krále, aby zakročil, a od konce 18. století se jejich činnost postupně omezovala. Na konci 19. století zemřel Zölfel, poslední laborant s koncesí, a s ním tato legendární tradice skončila. Sběr bylin ale pokračuje dál.

V knize Tajuplné Krkonoše se věnujete i spiritistickým seancím z 19. století. Pokud vím, centrem spiritismu bylo nejen Novopacko, ale i Trutnov.

Tady jde trochu o zmatení jazyků. V souvislosti se spiritismem se často zmiňuje osobnost Sezemského, který působil v Nové Pace. Musíme říct, že Nová Paka je centrem spíše lidového spiritismu – ten se blíží formou jakési lidové zbožnosti, kdy primárně nešlo o duchařinu. Seance sice probíhaly, ale pokud se člověk podívá na takzvané mediijní kresby, vidí, že jsou plné zapsaných modlitbiček a lidové víry. Trutnovský spiritismus je něco úplně jiného. Označení spiritismus, byť ho oni sami používali, je trochu zavádějící – to, co se dělo v Trutnově, souvisí spíše s hypnózou, magií a léčitelstvím.

V Trutnově je spjat s textilním továrníkem Ignazem Etrichem. Jak se k němu dostal on?

Etrich spiritismus přivezl ze zahraničních cest, a v 80. letech 19. století začal pořádat seance s velmi jasnou pohnutkou. Zemřela mu jeho velmi mladá manželka a on se s ní chtěl opětovně setkat. Vybral si dvě, tehdy nezletilé, dcery jednoho z vedoucích pracovníků své továrny a požádal jejich otce, zda by mohly působit jako média. Po dobu asi osmi let působily při seancích v této roli. V této době došlo k různým, až neuvěřitelným záležitostem a setkal se i se svou ženou v takzvaném astrálu. Vzniklo 70 deníků, kde se zapisovala každá jednotlivá seance. Vše přirozeně zaniklo na přelomu 19. a 20. století, když ty dvě sestry dospěly a vdaly se.

A tím skončila i největší éra spiritismu v Trutnově?

K té činnosti se vrátil Igo Etrich, syn Ignácův. Igo je pravděpodobně nejslavnější trutnovák všech dob. Stal se vynikajícím leteckým konstruktérem, dokázal vyrobit první letadla naší výroby, měl několik celoživotních patentů. Člověk technického zaměření. A přesto se ke spiritismu vrátil. Sepsal o tom i brožuru, svůj duchovní odkaz, kde nahlíží do toho, co se v trutnovské vile dělo. A jsou tam neuvěřitelné věci.

Prozradíte nám nějakou?

Došlo například k transportu sněhu ze zahrady na médium během seance uvnitř vily. Ze stropu spadlo na médium takové množství sněhu, že ho vynášeli ven z místnosti v koších, a když s nimi přišli na zahradu, zjistili, že přesně stejné množství sněhu tam chybí. To vše je zaznamenáno od člověka přísně racionálně a technicky založeného. Já to nechávám bez komentáře, ať si o tom každý myslí, co chce.

Měly Krkonoše svá posvátná nebo magická místa – ať už pro spiritisty, bylinkáře, nebo prostý lid?

Určitě. Na prvním místě bych jmenoval pramen Labe, kam se ještě na začátku 19. století chodili rituálně

obětovat kohouti. Je dokonce znám případ, kdy tam s pomocí velblouda lid doprovázel kněze, který měl prameny posvětit. S určitými obřady bývá spojována také takzvaná Růženčina zahrádka. Její nejstarší název na mapě je Lungschwamm, což znamená něco jako plicní mech. Jde o odkaz na pukléřku islandskou, léčivou rostlinu laborantů. Magickým místem byl určitě i vrchol Sněžky, kde byla nakonec vybudována kaple, která zaručovala, že Rýbrcoul zde nemůže zvítězit. A samozřejmě Obří důl, kde byly v minulosti otevírány rudné doly. Myslím, že do jisté míry patří do těchto lokalit i Luční louka.

Za mě ale jednoznačně nejvýznamnější tajuplnou lokalitou je skála Vidlička. Zmiňují ji úplně všechny vlašské knihy, včetně té vratislavské, kterou jsme po osmdesáti letech znovu objevili. Všechny hovoří o tom, že tam bylo sídlo Rýbrcoula a že nedaleko jsou zakopány poklady Vlachů.

Z dnešního pohledu jsou to ale totálně exponovaná místa.

Přesně tak, kromě té Vidličky, která je zapomenutá. Stojí nedaleko železnice, skrytá lidskému zraku. Najít ji po tolika letech byl pro nás velký úkol. Znovuobjevili jsme ji až díky starým fotografiím a náčrtům.

Myslíte si, že se tajemno z krkonošské krajiny vytrácí – i s ohledem na to, kolik sem proudí lidí?

Je spousta věcí, které ještě nevíme, štol, do kterých jsme nepronikli. Tajemství tu stále je. Záleží na přístupu každého jednotlivého člověka. Jsou lidé, kteří o Krkonoších v těchto souvislostech nepřemýšlejí. Pro mě je ale těch záhad ještě stále mnoho.

Chtěl bych například vědět, co znamenají takzvané švédské valy na Černé hoře. Tři valy vedoucí šikmo podél hory, o jejichž původu se bájí mnoho desetiletí. Nikdo neumí zodpovědně říct, co to je, a přitom to muselo dát strašnou práci. A takových věcí je daleko víc.

Takže ano – je co objevovat.

Magdaléna Škapová

Destinační společnost Krkonoše